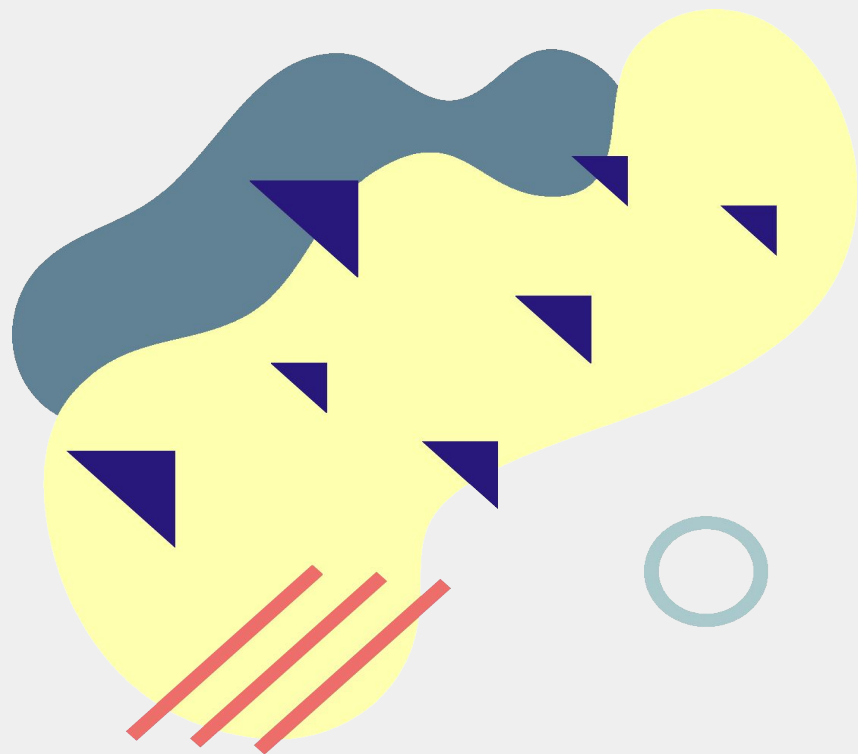

Vapaaehtoistoiminnan ennakoinnin työkirja

Kansalaisareena ry
Kanssala-hanke
Helsingin kaupunki

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus- ja ennakointityö

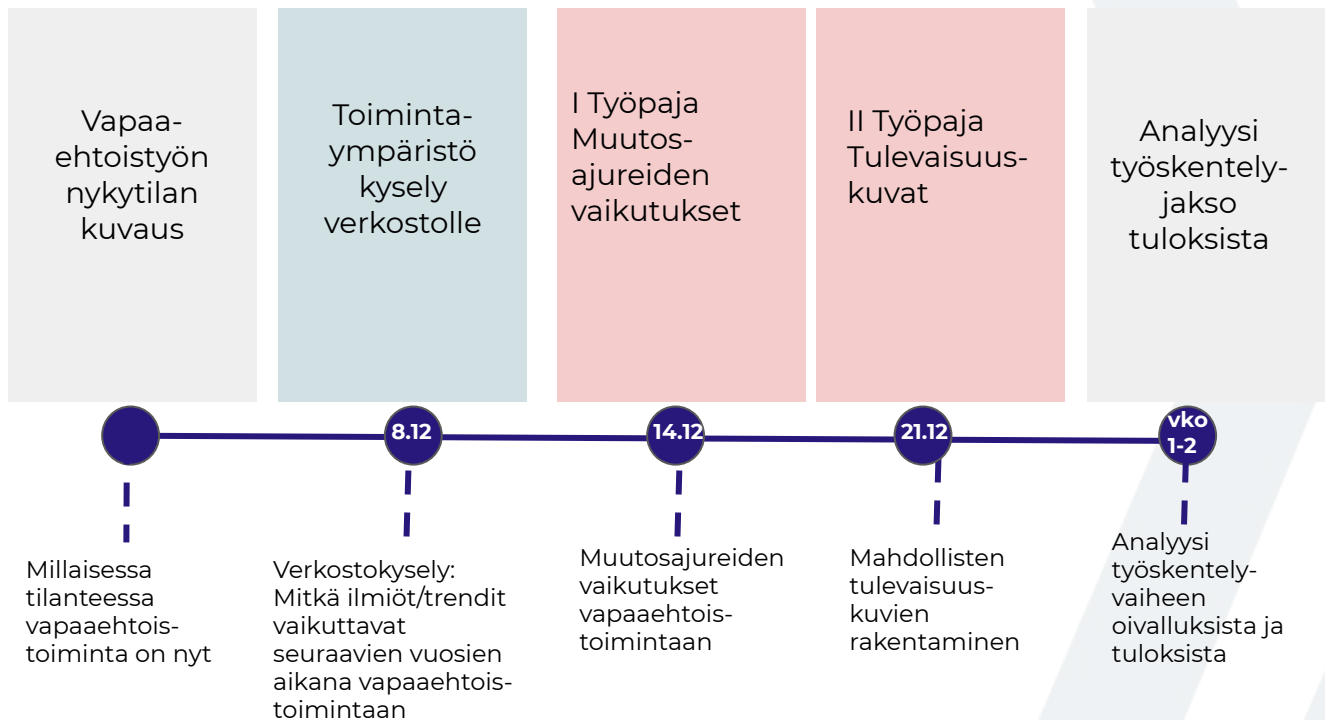
Kansalaisareena, Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan kiihdyttämö Kanssala ja Helsingin kaupunki käynnistivät joulukuussa 2020 yhteisen vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus- ja ennakointiprosessin.

Tässä hankkeen ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin yhteistyössä verkostojen kanssa näkemys vapaaehtoistoimintaa koskevista tärkeimmistä muutosajureista seuraavien 3-5 vuoden aikana. Näkemysten pohjalta luotiin erilaisia mahdollisia tulevaisuuskuvia vapaaehtoistoiminnalle. Työskentelyn vaiheet pitivät sisällään verkkokyselyn sekä kaksi tulevaisuustyöpajaa.

Tämän ensimmäisen vaiheen tulokset on koostettu tähän työkirjaan. Työkirjan tarkoituksena on tarjota välineitä tulevaisuus- ja ennakointityön jatkamiselle niin, että jatkotyöskentelyssä on mahdollisuus syventää ymmärrystä siitä, mitä haluttujen tulevaisuuskuvien toteutuminen vaatii tai miten ei toivottujen tulevaisuuksien toteutuminen voidaan estää. Samalla se auttaa muotoilemaan lähtökohdat jatkuvalla ennakointityölle vapaaehtoistoiminnassa. Työkirja ei siis ennusta eikä anna suoria vastauksia tulevaisuudesta vaan pyrkii tarjoamaan välineitä ajattelun kehittämiseen.

Elina Varjonen/ Anne Porthen, Kansalaisareena ry
Saara Simonen, Kanssala-hanke
Saara Jäämies, Helsingin kaupunki

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus- ja ennakointityön ensimmäisen vaiheen työskentely

Vapaaehtoistoiminnan nykytila

Nykytilan tunnistamiseksi työryhmä teki SWOT-analyysin. Analyysi haluttiin tehdä, jotta kolmen eri toimijan käsitykset nykytilasta saatiin helposti ymmärrettävään muotoon.

Vapaaehtoistoiminnan nykytila kuvaus

Vahvuudet (sisäiset)

- Aktiivinen, osaava ja itseohjautuva ve-toimijat
- Ihmisten tarve (kasvokkaiseen) kohtaamiseen
- Hyvät olemassa olevat verkostot ja kanavat
- Halu uudistua ja kehittää
- Nuoret osoittavat kiinnostusta ve-toimintaa kohtaan

Mahdollisuudet (ulkoiset)

- Digitaalisten ratkaisujen tuoma lisäarvo ja paikkariippumattomuus
- Ihmisten auttamishalua ja empatiakyky kasvu
- Uusia yhteisöllisyyden muotoja syntymässä
- Yritysten kiinnostus kolmatta sektoria kohtaan kasvaa
- Kehittämistyön asiantuntijoita

Vapaaehtoistoiminnan nykytila kuvaus

Heikkoudet (sisäiset)

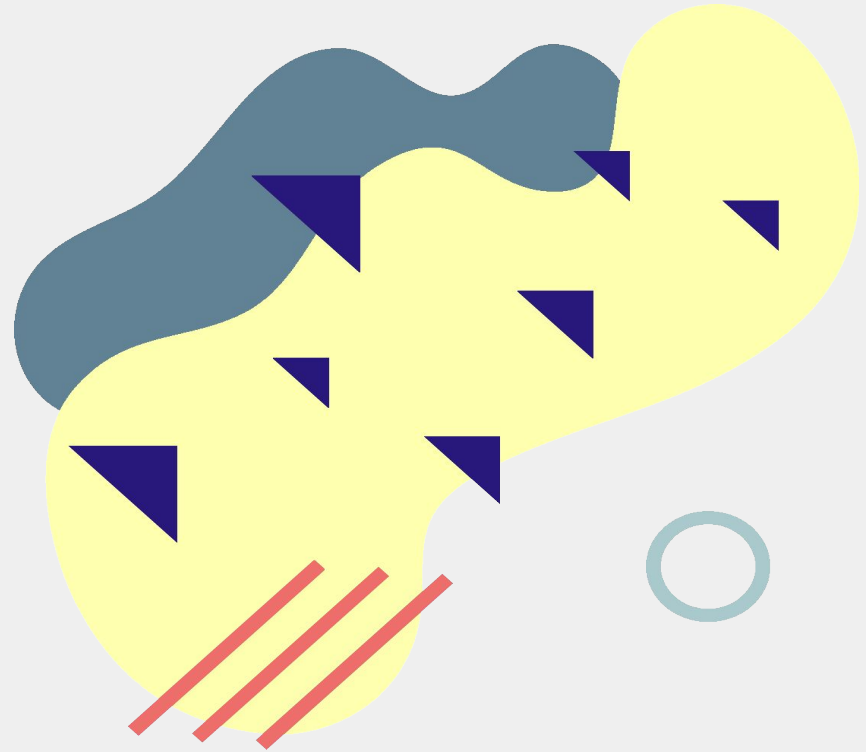
- Toiminta vahvasti lineaarista
- Digitaalista ve-toimintaa vasta haetaan
- Moninaistuvan väestön mahdollisuuksia ja tarpeita ei tunnisteta riittävästi
- Ve-toiminnan jatkuvuudesta vastaa ikääntyvä väestö
- Toiminta ei nykyisellään vastaa täysin vapaaehtoisten ja asiakkaiden tarpeisiin?

Uhat (ulkoiset)

- Vapaaehtoiset eivät palaa takaisin toiminnan pariin
- Poliittiset päätökset hajoittavat hyvin tehtyä pohjatyötä ja suunnitelmia
- Ei osata tai uskalleta katsoa pidemmälle tulevaisuuteen, toimitaan tässä ja nyt
- Toiminta hajanaista ja liian pirstaleista
- Vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen ei suunnata resursseja
- Rahoituksen vuoksi paine yhteistyöhön on suuri, mutta vapaaehtoisia halutaan edelleen pitää itsellä mikä aiheuttaa ristiriitaa
- Päärahoittajan strategia ohjaa liiaksi ve-toimintaa
Koronavuosi lisää pahoinvointia laajas

Vapaaehtoistoiminnan muutosajurit

Tulevaisuus- ja ennakointityön pohjaksi työryhmä valitsi osallistavan verkkokyselyn toimintaympäristöhavainnoista. Verkostolta haettiin näkemystä mitkä merkittävät ilmiöt vaikuttavat vapaaehtoistoiminnan toimintaympäristöön tulevien vuosien aikana. Kyselyyn vastasi n. 80 osallistujaa.

Silmäys verkoston tuottamiin havaintoihin

Ajankäyttö on tulevaisuudessakin tärkein resurssi vapaaehtoistoiminnalle

Ihmisten sitoutuminen vapaaehtoistoimintaan on aiempaa heikompaa, kun ajankäytölle on enemmän kilpailevia tekijöitä esim. työelämä kuormittavuus. Toisaalta ihmiset haluavat panostaa omaan hyvinvointiin entistä enemmän -> voisiko vapaaehtoistoiminnan ja mielenhyvinvoinnin yhteyden vahvemmalla sanoittamisella saada vapaaehtoistyötä houkuttelevammaksi

Ajattelun kärjistyminen suomalaisessa yhteiskunnassa - vapaaehtoistoiminnan polarisoituminen ja erilaisten poliittisten näkökulmien korostuminen vapaaehtoistoiminnan kentällä ja -tehtävissä.

Korona edesauttoi ääriilikkeiden vahvistumista. Samaan aikaan erityisesti suuret kaupungit ovat entistä monikulttuurisempia, mutta toiminnan mahdollisuuksia vapaaehtoisina maahanmuuttajille on edelleen vähän ellei osaa (erittäin hyvää) suomea. Tämä vaikuttaa yleiseen ajatukseen maahanmuuttajien aktiivisuudesta.

Vapaaehtoistoiminnan saavutettavuus - toiminnan pariin ohjautuminen ja liittyminen tarvitsee lisää erilaisia polkuja, jotta tarve ja tarjonta kohtaavat

Liittymisen helppous/vaikeus korostuu kun kaikki muutkin digipalvelut tulevat helpommaksi. Paine kasvaa digialustojen entistä paremmalle toiminnallisuudelle ja ajantasaiselle sisällölle

Silmäys verkoston tuottamiin havaintoihin

Toimijat vapaaehtoisuuskentällä muutoksessa -nuoria tarvitaan mukaan

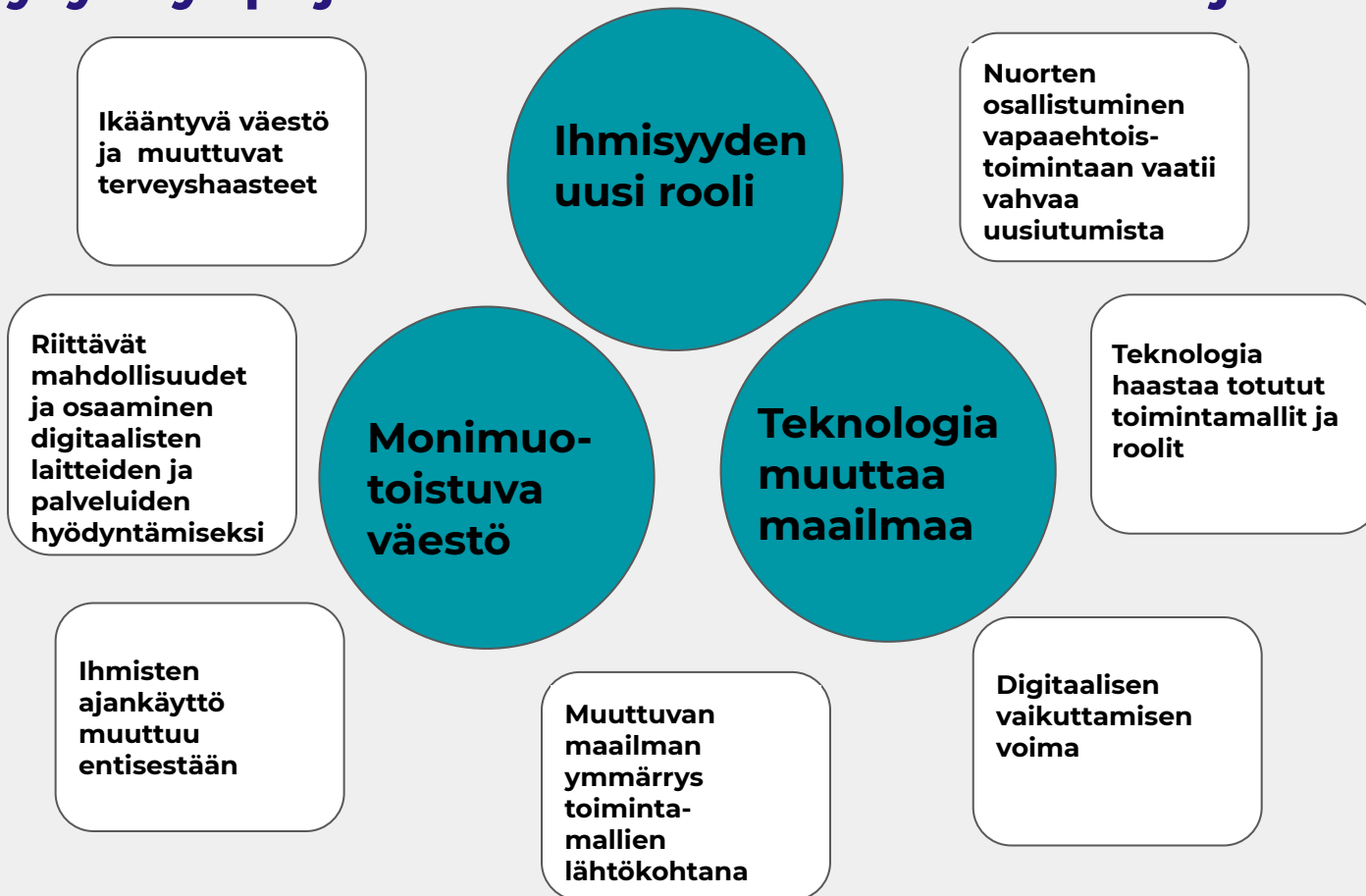
jatkuvuuden säilyttämiseksi Nuoret eivät sitoudu pitkäjänteiseen vapaaehtoistyöhön. Onko nuorten tapaa viettää vapaa-aikaa huomioitu ja ymmärretty riittävästi vapaaehtoistoiminnassa? Ikääntyvien vapaaehtoisten taidot pysyä digitalisaation mukana heikkenevät ja tämä rajoittaa osittain heidän osallistumistaan ajan vaatimaan vapaaehtoistyöhön

Ammattimaistuva vapaaehtoistoiminta. Vapaaehtoistoiminnan ylläpitäminen vaatii koko ajan enemmän osaamista mm. johtamisessa, organisoitumisessa ja talous- ja lakiosaamisessa. Toisaalta myös vapaaehtoisia rekrytoidaan tilanteisiin, joissa ammattilaiset eivät pysty toimimaan täydellä teholla. Myös sosiaalisten ja yhteiskunnallisten yritysten tulo kilpailijoiksi vapaaehtoistoiminnan kentälle vahvistaa ammattimaistumista

Korona kiihdytti vapaaehtoistoiminnan kentän digiloikkaa

Etänä toteutettava vapaaehtoistyö kaipaa kehittämistä sekä monipuolisten vaihtoehtojen tunnistamista, toteuttamista ja kehittämistä. Toimijoiden on tunnistettava millaiset vapaaehtoisuudot toimivat etäyhteyksillä, ja mitkä tarvitsevat jatkossakin kasvokkain kohtaamista

Kiteytys työpajoissa tunnistetuista muutosajureista

Vapaaehtoistoimintaa muokkaavat muutosajurit - huomioita verkoston työskentelystä

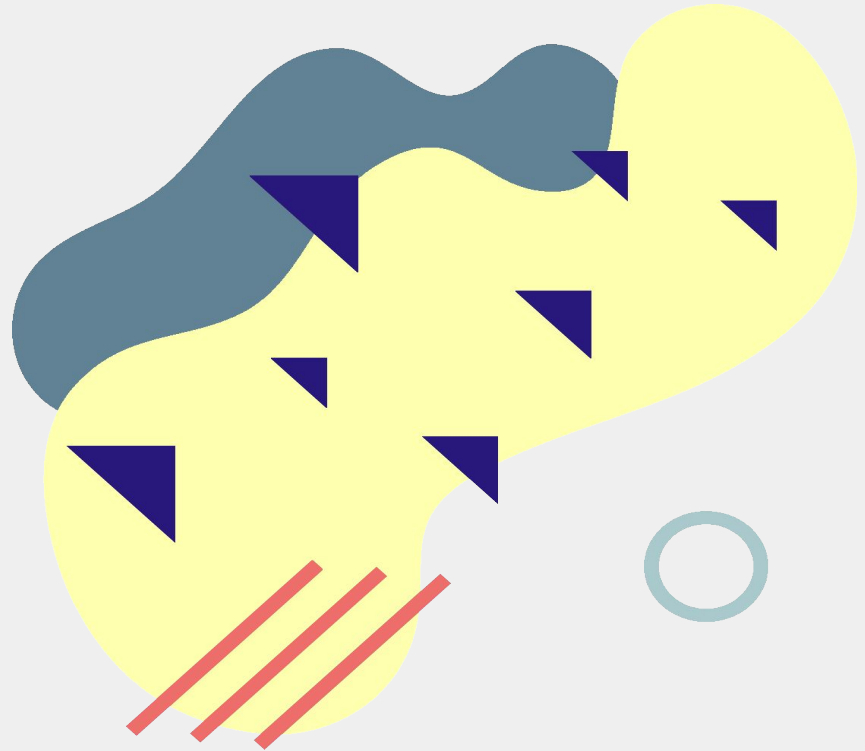
- Verkoston katse vielä aktiivisesti lähitulevaisuudessa
- Koronan vaikutusten pohdinta korostuu, ajattelu paluusta normaaliin on vallalla
- Tarvitaan aktiivista pohdintaa miten ja millaisin teoin on mahdollista uudistua
- Ilmastonmuutos ja sen vaikutusten tunnistaminen ve-toimintaan vähäistä

Mahdolliset erilaiset tulevaisuuskuvat

Tulevaisuustyöpajojen tuloksena vapaaehtoistoiminnan tärkeimmiksi ratkaistaviksi haasteiksi tunnistettiin

- Uudistumiskyky
- Osallisuus ja yhteistyö

Neljä erilaista tulevaisuuskuvaa syntyivät näiden ympärille.

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Osallistuminen ja yhteistyö vahvaa

Ihmiset aktivoituvat tekemään yhdessä

- Toimintatavat mahdollistavat laajalle joukolle merkityksellisten arvojen ja asioiden edistämisen
- Toiminta heijastaa riittävästi yhteiskunnan monimuotoisuutta ja lisää luottamusta yhteiskuntaan ja kansalaistoimintaan
- Teknologian käyttöönotto ja digitaalisen osaaminen kasvu takaa laajan osallistumisen, erilaiset osallistumisen tavat ovat arkipäivää
- Monipaikkaisuus luo skaalautuvuutta toimintaan ja tuo alueita yhteen
- nuortenkin osallistuminen on vahvaa

Vapaaehtoistoiminta vain ikääntyvää väestöä varten

- Ikääntyvä väestö ei vain kasvata avuntarvetta vaan myös vahvistaa ve-toimintaan osallistuvien määrää
- Toiminta keskittyy palvelemaan ikääntyvää väestöä sekä sen tarpeita ja verkostoja
- Keskittyy ylläpitämään olemassaolevia toimintamalleja
- Muutoskyvykkyys jää heikoksi
- Vapaaehtoistoimintaan ei saada mukaan monimuotoisesti kattavaa kirjoa väestöstä, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisilla on vaikeuksia kiinnittyä vapaaehtoistoimintaan

Vapaaehtoistoiminta kasvaa yritysten ja ammattilaisten väliseksi toimeksi

- Ammattimaistuva vapaaehtoistoiminta luo vahvasti palvelutarjontaan pohjautuvan toimintamallin
- Osallistuminen rakentuu yritysten yhteiskuntavastuun ja työelämän ohjaamina
- Työelämän vapaaehtoiset vauhdittaa osaamista ja uudistumista kentällä
- Kaventaa ve-toimintaan osallistumisen monimuotoisuutta

Vapaaehtoistoiminta kadottaa näkyvyyden ja tarpeellisuuden yhteiskunnassa

- Ei kykyä reagoida yhteiskunnan ja ihmisten muuttuviin tarpeisiin
- Vaikuttamis- ja viestintäosaaminen heikkoa
- Osallisuuden rakentaminen kansalaisyhteiskuntaan ja vaikuttamiseen on epäonnistunut
- Pulaa uusista toimijoista ja osaaminen ja verkostoituminen hiipuu
- Uhkaa kansalaisyhteiskunnan laaja heikentyminen

Uudistuminen heikkoa

Uudistuminen vahvaa

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Osallistuminen ja yhteistyö vahvaa

Ihmiset aktivoituvat tekemään yhdessä

- Toimintatavat mahdollistavat laajalle joukolle merkityksellisten arvojen ja asioiden edistämisen
- Toiminta heijastaa riittävästi yhteiskunnan monimuotoisuutta ja lisää luottamusta yhteiskuntaan ja kansalaistoimintaan
- Teknologian käyttöönotto ja digitaalisen osaaminen kasvu takaa laajan osallistumisen, erilaiset osallistumisen tavat ovat arkipäivää
- Monipaikkaisuus luo skaalautuvuutta toimintaan ja tuo alueita yhteen
- nuortenkin osallistuminen on vahvaa

Vapaaehtoistoiminta on kyennyt uudistumaan yhteiskunnan tarpeiden ja odotusten mukaisesti.

Toimintakenttä ja osallistujaprofiilit ovat laajentunut ja tuoneet mukanaan uudenlaista osaamista

Koko toimintakentän osaamista teknologian hyödyntämisessä on kyetty kasvattamaan systemaattisesti.

Vapaaehtoistoiminnassa on onnistunut purkamaan päällekkäisyyksiä toimijoiden välillä ja on löydetty pitkäjänteisempiä rahoituksen muotoja

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Osallistuminen ja yhteistyö vahvaa

Vapaaehtoistoiminta vain ikääntyvää väestöä varten

- Ikääntyvä väestö ei vain kasvata avuntarvetta vaan myös vahvistaa ve-toimintaa osallistuvien määrää
- Toiminta keskittyy palvelemaan ikääntyvää väestöä sekä sen tarpeita ja verkostoja
- Keskittyy ylläpitämään olemassaolevia toimintamalleja
- Muutoskyvykkyys jää heikoksi
- Vapaaehtoistoimintaan ei saada mukaan monimuotoisesti kattavaa kirjoa väestöstä, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisilla on vaikeuksia kiinnittyä vapaaehtoistoimintaan

Uudistuminen heikkoa

Eläköityvä, hyvinvoiva ja toimintakykyinen väestö aktivoituu ylläpitämään vapaaehtoistoimintaa koko ajan enenevissä määrin.

Yritykset ohjaavat aktiivisesti eläkeikäisiä vapaaehtoistoiminnan pariin.

Kentän huomio kaventuu katsomaan maailmaa kapeasti vain ikääntyvän väestön elinpiiriin näkökulmasta.

Toimintamallit eivät uudistu riittävästi tavoilla, jotka puhuttelisivat myös nuorempaa väestöä tai mahdollistaisi eri kieli- tai kulttuuritaustan omaavia ihmisiä.

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Uudistuminen vahvaa

Vapaaehtoistoiminta kasvaa yritysten ja ammattilaisten väliseksi toimeksi

- Ammattimaistuva vapaaehtoistoiminta luo vahvasti palvelutarjontaan pohjautuvan toimintamallin
- Osallistuminen rakentuu yritysten yhteiskuntavastuun ja työelämän ohjaamina
- Työelämän vapaaehtoiset vauhdittaa osaamista ja uudistumista kentällä
- Kaventaa ve-toimintaan osallistumisen monimuotoisuutta

Osallistuminen ja yhteistyö heikkoa

Yritykset ovat ottaneet vapaaehtoistoiminnan välineeksi toteuttaa yhteiskuntavastuuta.

Vapaaehtoistoiminnassa syntynyttä osaamista huomioidaan kasvavissa määrin rekrytointien yhteydessä.

Työelämässä olevien vapaaehtoisten määrä kasvaa, mutta samalla se vähentää työelämän ulkopuolella olevien osallistumista toimintaan.

Auttajien ja autettavien välinen kuilu syvenee.

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Vapaaehtoistoiminta kadottaa näkyvyyden ja tarpeellisuuden yhteiskunnassa

- Vapaaehtoistoiminta kadottaa näkyvyyden ja tarpeellisuuden yhteiskunnassa
- Ei kykyä reagoida yhteiskunnan ja ihmisten muuttuviin tarpeisiin
- Vaikuttamis- ja viestintäosaaminen heikkoa
- Osallisuuden rakentaminen kansalaisyhteiskuntaan ja vaikuttamiseen on epäonnistunut
- Pulaa uusista toimijoista, osaaminen ja verkostoituminen hiipuu
- Uhkaa kansalaisyhteiskunnan laaja heikentyminen

Osallistuminen ja yhteistyö heikkoa

Uudistuminen heikkoa

Vapaaehtoistoiminta elinvoima heikkenee ja hiipuu osallistujamäärien vähetessä.

Vapaaehtoistoiminta ei osaa ylläpitää vahvaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Rahoituksen saanti heikkenee

Kansalaisyhteiskunnan heikentyminen uhkaa demokratian toteutumista

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuskuvat

Kysymyksiä tulevaisuuskuvien pohdintaan:

- Tulevaisuuskuvia voi lähestyä ensisijaisesti pohtimalla mitkä toimenpiteet vahvistavat / ehkäistävät / estävät tulevaisuuskuvan kehityskulkuja?

Lisäksi voi pohtia:

- Millaisia vapaaehtoistoiminnan organisaatiomuotoja / palveluprosesseja tulevaisuuskuva edellyttää?
- Miten voidaan vahvistaa kansalaistoiminnan muutosten ja monimuotoistumisen ymmärtämistä?
- Miten vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuuden mittaamista tulisi kehittää?
- Miten näkyvyyttä vapaaehtoistointaan kasvatetaan?
- Miten kasvattaa ymmärrystä nuorten motivaatiotekijöistä vapaaehtoistointaan osallistumiselle?
- Miten vahvistetaan nuorten ääntä vapaaehtoistoinnassa?
- Mitä osaamista tulevaisuuskuvat edellyttävät vapaaehtoisilta/työntekijöiltä?

Lisätietoja Vapaaehtoistoiminnan ennakoinnin työkirjasta:

Anne Porthen, Kansalaisareena ry
Saara Simonen, Kanssala-hanke
Saara Jäämies, Helsingin kaupunki

Tulevaisuus- ja ennakointityön menetelmistä lisää
mari@muutostoituleva.com
p.0505671077

